

FRANKLAR DAVLATI: GERMAN QABILALARIDAN YEVIROPA IMPERIYASIGACHA BO'LGAN RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Maxmadaminov Ramziddin
SHDPI 1- BOSQICH TALABASI
Otamurodov Doniyorbek

SHDPI 2- BOSQICH TALABASI

Annotatsiya: Mazkur maqolada Franklar davlatining rivojlanish bosqichlari, ya'ni german qabilalari sifatida tashkil topishidan tortib, Yevropaning qudratli imperiyalaridan biriga aylanishigacha bo'lgan jarayon keng tahlil qilinadi. Franklarning Rim imperiyasidan meros bo'lib qolgan madaniy va siyosiy unsurlarni o'zlashtirishi, Merovinglar va Karolinglar sulolalarining roli, Karl Buyuk boshchiligidagi imperiyaning gullab-yashnashi va uning Yevropa tarixidagi ahamiyati muhokama qilinadi. Shuningdek, Franklar davlatining parchalanishi va uning Yevropa siyosiy xaritasining shakllanishidagi o'rni batafsil yoritiladi. Ushbu maqola Franklar davlati tarixini o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'lgan yangi ma'lumotlar va tahliliy fikrlarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: Franklar davlati, german qabilalari, Merovinglar sulolasi, Karolinglar sulolasi, Karl Buyuk, xristianlik, Karoling renessansi, Verdun shartnomasi, Yevropa imperiyasi.

Franklar davlati G'arbiy Yevropada eng qudratli davlatlardan biriga aylandi va uning tarixi germansk qabilalarining Rim imperiyasidan keyingi siyosiy muhitda o'z o'rnini topish jarayoni bilan bevosita bog'liqdir. Rim imperiyasining qulashidan keyin, bir qator german qabilalari (shu jumladan, franklar) o'z davlatlarini tashkil etdilar. Franklar davlatining eng muhim jihati, uning o'ziga xos markazlashgan boshqaruv tizimini yaratish va Rim madaniyati bilan uyg'unlashgan xristianlikni yuksaltirishdagi roli edi.[1] Franklar dastlab V asrda G'arbiy Yevropada Germaniya va Fransiya o'rtasidagi hududlarda yashagan german qabilasi sifatida paydo bo'ldi. Ularning dastlabki asosiy qo'mondonlari nomi Klodvig I edi, u Merovinglar sulolasini asos solgan. Klodvigning xristianlikni qabul qilishi Franklar davlati uchun muhim burilish nuqtasi bo'ldi, chunki bu nafaqat diniy jihatdan, balki siyosiy nuqtai nazardan ham o'zgarishlarga olib keldi. Xristianlikning qabul qilinishi orqali Franklar Rim papasiga qarshi kurashgan va Yevropaning boshqa hukmdorlari bilan ittifoqlarni mustahkamlashga erishgan. Merovinglar sulolasi davrida Franklar davlati kengaydi, ammo siyosiy boshqaruv tizimi zaiflashdi. Franklar davlatida markaziy hokimiyatning zaiflashishi, mahalliy boshqaruv tizimining kuchayishiga olib keldi.[4] Merovinglar sulolasi 751-yilda Karl Martell tomonidan tugatildi, bu esa Karolinglar sulolasining o'rniga kelishiga zamin yaratdi. Merovinglar davrida Franklar davlatining hududlari kengayib, Rimning sobiq hududlarida o'z ta'sirini o'rnatdi, ammo bir vaqtning o'zida mamlakatda ichki nizolar kuchaygan. Karl Martell, Karolinglar sulolasining asoschisi sifatida, Merovinglar sulolasining zaiflashgan davrida Franklar davlati boshqaruvini o'z qo'liga oldi. U 732-yilda Puatye jangida arablarni mag'lub etib, Yevropaning arablar tomonidan bosib olishiga to'sqinlik qildi. Bu g'alaba Franklar davlati tarixida muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Karl Martellning o'g'li Karl Buyuk (Charlemagne) esa 800-yilda Rim papasi tomonidan imperator deb e'lon qilindi. Bu, o'z navbatida, Franklar davlati tarixida yangi bir davrni boshlab berdi. Karl Buyuk imperiyasining hududlari hozirgi Fransiya, Germaniya, Belgiya va Italiyani o'z ichiga olgan katta hududga yoyildi. Karl Buyukning imperatorligi davrida juda ko'p ijtimoiy, siyosiy va madaniy islohotlar amalga oshirildi. U davlatni markazlashgan boshqaruv tizimiga o'tkazdi va hududni grafliklar va markgrafliklarga bo'lib, mahalliy boshqaruv tizimini mustahkamladi. Karoling renessansi davrida ilm-fan, san'at va madaniyat sohalarida katta yutuqlar amalga oshirildi.[6] Bundan tashqari, Karl Buyuk tomonidan dinning kuchayishi va Rim papasiga nisbatan qo'llanilgan siyosiy maslahatlar, Franklar davlatining

kuchayishiga olib keldi. Xristianlikning targ'iboti, ularning boshqa davlatlar bilan ittifoqlarni kuchaytirishi, Yevropada diniy va siyosiy tuzilmani yanada mustahkamladi. Karl Buyukning vafotidan so'ng, uning imperiyasi vorislari orasida bo'linib ketdi. 843-yilda Verdun shartnomasi tuzildi va imperiya uch qismga bo'lingan. Bu bo'linish Fransiya, Germaniya va Markaziy Yevropa davlatlarining shakllanishiga olib keldi. Franklar davlati parchalanib, uning ta'siri asta-sekin yengillashdi. Verdun shartnomasi, bir tomondan, Franklar imperiyasining kuchini yo'qotishiga olib keldi, ikkinchi tomondan esa Yevropa siyosiy xaritasining shakllanishida muhim o'rin tutdi. Karl Buyukning vafotidan so'ng, uning imperiyasi yuzlab yil davomida yagona markazlashgan davlat sifatida hukmronlik qildi. Ammo, u o'zgacha siyosiy tuzilmani yaratgan bo'lsa-da, uning o'g'illari orasida imperiyani bo'lish masalasi kelib chiqdi. Bu jarayon, Franklar davlatining mustahkamligini susaytirib, oxir-oqibat imperiyaning parchalanishiga olib keldi.[3] Parchalanishning aniq tarixiy nuqtasi 843-yil bo'lib, Verdun shartnomasi tuzilgan yildir. Shartnoma Karl Buyukning uch o'g'li — Lotar, Sharlman (Karl Bald) va Ludwig German (Ludovik Germaniya) orasida imperiyani bo'lishni rasmiylashtirdi. Karl Buyukning o'g'illari Lotar, Sharlman va Ludwig Germaniya orasidagi ichki qarama-qarshiliklar va hokimiyatni qo'lga kiritish istagi kuchaygan. 843-yilda, Lotar, Sharlman va Ludwig Germaniya o'rtasida Verdun shartnomasi imzolandi.[2] Ushbu shartnoma, Franklar imperiyasini uchta qismga bo'lishga qaror qildi bular, Lotarning hududi — Lotar I tomonidan boshqariladigan hudud, Yevropaning markaziy qismi bo'lib, bugungi Italiya, Belgiya, Niderlandiya va G'arbiy Germaniya hududlarini o'z ichiga oldi. U, shuningdek, Nizomiya va Roma papasining merosini o'z qo'lga oldi, shu bilan birga, shu hududda imperatorlik unvonini saqlab qoldi. Sharlman hududi — Sharlman (Karl Bald) G'arbiy Franklar imperiyasini o'zlashtirdi, bugungi Fransiya hududini o'z ichiga olgan hududga egalik qildi. Uning boshqaruvida Fransiya hududi birlashdi va yangi davlat shakllandi. Ludwig Germaniya hududi — Ludwig Germaniya, Germaniya hududining katta qismini (hozirgi Germaniya, Avstriya va shimoliy Italiya) boshqarish huquqiga ega bo'ldi. Uning boshqaruvida Germaniya va o'sha davrda Markaziy Yevropaning ko'p qismi birlashdi.[5] Verdun shartnomasi, Franklar imperiyasini geografik jihatdan ajratib qo'ydi. Bu bo'linish, doimiy ichki nizolar va o'zaro raqobatni keltirib chiqardi. Har uch hududda mustahkam markaziy hokimiyatning yo'qligi, davlatni zaiflashtirib, keyinchalik tashqi bosqinlarga qarshi himoya qilishni qiyinlashtirdi. Shartnoma imperiyaning ichki siyosiy muvozanatini buzdi va bu bo'linish, uchta yangi davlatning yuksalishiga va o'zaro raqobatga sabab bo'ldi. Shu bilan birga, markaziy hokimiyatni yo'qotgan hududlar iqtisodiy zaiflashdi va yerlarni boshqarish tizimi tartibsiz holga keldi. Har uch davlat o'rtasida siyosiy nizolar davom etdi. Verdun shartnomasi Yevropaning yangi siyosiy xaritasini yaratdi. Fransiya va Germaniya davlatlari shakllandi, bu ikki mamlakat keyinchalik o'zining mustahkam siyosiy tizimi va madaniy merosi bilan ajralib turdi. Fransiya o'zining markazlashgan davlat tuzilishini rivojlantirishda davom etdi, Germaniya esa o'zining feodal tizimini o'rnatdi. Verdun shartnomasi va imperiyaning bo'linishi, xristianlikning ta'sirini ham o'zgartirdi.[7] G'arbiy va Markaziy Yevropada xristianlik ko'proq mahalliy imperiyalar tomonidan targ'ib qilindi, bu esa diniy jihatdan davlatlarning rivojlanishiga ta'sir etdi. Lotar hududi, xristian dunyosining markazi bo'lib, dinning siyosiy va ijtimoiy hayotdagi o'rnini kuchaytirdi. Verdun shartnomasi Franklar imperiyasining mustahkam markaziy boshqaruvdan mahrum bo'lishiga olib keldi. Imperiya tarkibidagi hududlar, o'zaro raqobatlashib, o'z siyosiy va ijtimoiy tizimlarini o'rnatishga harakat qildilar. Bu holat Yevropa tarixidagi kelajakdagi siyosiy shakllanishlarga zamin yaratdi. Fransiya va Germaniya kabi davlatlar o'z hududlarini mustahkamladi, o'zaro ittifoqlar tuzish va urushlarga kirishdi. Verdun shartnomasining ta'siri Yevropa siyosiy tuzilmasida davom etdi, chunki u keyingi asrlar davomida o'zaro qarama-qarshiliklar, urushlar va bitimlarga sabab bo'ldi. Shu tariqa, Franklar imperiyasining bo'linishi va Verdun shartnomasi Yevropa tarixining eng muhim siyosiy burilishlaridan biri bo'lib qoldi. Franklar davlati o'zining markazlashgan boshqaruv tizimi, diniy islohotlari va harbiy g'alabalari bilan o'rta asrlarda Yevropada muhim siyosiy kuch bo'lib qoldi. Bu davlatning parchalanishi, albatta, uning siyosiy yuksalishining tugashi degani emasdi. U Yevropada hozirgi Fransiya va Germaniya davlatlarining shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Franklar davlati xristianlikning rivojlanishi va uning

Yevropada keng tarqalishida muhim rol o'ynadi. Klodviging xristianlikni qabul qilganidan so'ng, bu din G'arbiy Yevropada davlat dini sifatida qabul qilindi. Karl Buyuk davrida esa xristianlik yana mustahkamlandi va Rim papasiga nisbatan kuchli aloqalar o'rnatildi. Franklar davlati, xristianlikni o'z davlatining rasmiy dini sifatida qabul qilgan birinchi davlatlardan biri bo'ldi. Bu esa, o'z navbatida, Yevropada xristian diniy tartibini barqarorlashtirishga yordam berdi. [8]

Xulosa : Franklar davlati yevropaning siyosiy, madaniy va diniy shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Merovinglar sulolasidan boshlab, Karolinglar sulolasining imperiyasi davrida Franklar davlati siyosiy, madaniy va ilmiy sohalarda ulkan yutuqlarga erishdi. Karl Buyukning imperatorligi davrida Franklar davlati Yevropaning eng yirik siyosiy kuchiga aylandi. Biroq, uning parchalanishi natijasida Fransiya va Germaniya kabi davlatlar shakllandi va ularning siyosiy ta'siri Yevropada o'zgarmadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. ABDUJABBOR KABIROV. QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 2016
2. RAJABOV RAVSHAN JAHON TARIXI 1 QISM .RAJABOV RAVSHAN TOSHKENT YANGI ASR AVLODI.
3. F.BOYNAZAROV QADIMGI DUNYO TARIXI.TOSHKENT 2002.
4. VSEVOLOD AVDIYEV QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 1964.
5. ANATOLIY SAGDULLAYEV QADIMGI SHARQ TARIXI.
6. Begaliyev, N., Xumoyun, A., & Shahlo, S. (2024). RTA OSIYO GIDROTEXNIKA INSHOOTLAR TARIXI SARDOBA VA KORIZLAR MISOLIDA. UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES, 2(9), 57-62.
7. Бегалиев, Н. (2024). БУХОРО–ҚАРИШИ САВДО ЙЎЛИДА ЖОЙЛАШГАН САРДОБАЛАР. Science and innovation, 3(Special Issue 3), 141-144.
8. Begaliyev, N. X. (2022). ETNOLOGIK TADQIQOTLARDA TERMINOLOGIYA MUAMMOSI. Oriental Journal of Social Sciences, 2(2), 69-72.
9. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
10. Sobit, K. (2023). THE LAUNCH OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL EVENTS IN THE NEIGHBORHOODS OF SHAHRISABZ CITY. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 398-401.
11. Sunnatovich, Q. I., & Sobit, K. (2023). VARGANZA QISHLOG'IDAN TOPILGAN YODGORLIKLAR TARIXI (I-XV ASRLAR). JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(9), 33-35.
12. Bobokulovna, Q. F. (2024). RESPUBLIKA "TADBIRKOR AYOL" UYUSHMASINING AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOLANTIRISHDAGI ROLI. TADQIQOTLAR. UZ, 35(1), 111-113.
13. Qanoatova, F. (2024). TURIZM RESURSLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING AHAMIYATI. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
14. Tolibov, N. (2024). EKOTURIZM SOHASIDA TARIXIY JOYLAR VA OBIDALARNING AHAMIYATI. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
15. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.

16. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
17. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
18. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
19. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
20. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O'ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).